

ZPRÁVA Z KONFERENCE „JEDNOTLIVEC A STÁT“

Dne 10. dubna 2013 se v jednacím sále Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konala odborná konference „*Jednotlivec a stát*“, navazující na dvě akce proběhlé v minulých letech¹ se stejným cílem – nabídnout multidisciplinární odborný pohled na právo přinášející širší spektrum odpovědí na otázky, které právní věda řeší v kontextu dnešní doby.

Otevření konference a přednesení zahajovacích příspěvků patřilo předsedkyni Poslanecké sněmovny PSP ČR *Miroslavě Němcové* a předsedkyni Nejvyššího soudu ČR *JUDr. Ivě Brožové*. První projevy se týkaly přímo ústředního tématu konference, a to právě poměru politických funkcí státu a jeho občana. Paní předsedkyně Němcová hovořila také o nezastupitelné funkci politických institucí v liberální demokracii, jejímž základním elementem je svoboda volby, kterou občané realizují prostřednictvím svých preferencí a žebříčků hodnot. Zmínila se také o tom, co naši společnost odlišuje od centralizovaných totalitních režimů a jakou roli v ní mají plnit občanské iniciativy. Paní JUDr. Brožová pak navázala přehledem historického vývoje názorů na státní intervence do ekonomiky a vymezila, čím by se stát zabývat měl, v čem je nepostradatelný, a k čemu naopak nezpůsobitelný. Mluvila také o podmínkách existence občanské společnosti, roli veřejnoprávních médií nebo definici moci. Vymezila se proti nebezpečným egalitářským tendencím. Následující příspěvek soudkyně Městského soudu v Praze *JUDr. Markéty Čermínové* se zaměřil na vztah státu a soudců, a to v historické a komparativní perspektivě. Poukázala na důležitost nezávislosti Ústavního soudu na politickém dění a zmínila podřízené postavení justice v totalitních státech. Soudci nesmí nikdo nařizovat, jak má vykládat zákony – úlohou soudce je především hledat spravedlnost, k čemuž je mu zapotřebí nejen vysokých odborných a také mravních kvalifikací, ale i dostatečných záruk nezávislosti a času na fundované rozhodnutí.

Jak zmínila i JUDr. Brožová, základní funkcí státu je regulovat vztahy ve společnosti. Aby bylo možné nastavit správnou regulaci těchto vztahů, je třeba pochopit jejich fungování nejen z hlediska čistě právního, ale i sociologického, které pomůže odhadnout budoucí společenské působení právních norem. Proto na konferenci dostali slovo také přední čeští sociologové. Nastínili jak pohledy do dějin, tak na naši současnost. Filozof *prof. PhDr. Václav Bělohradský, Ph.D.*, mluvil o dějinách modernosti jako o dějinách kapitalismu a proměnách jeho forem. Citoval Václava Havla a jeho koncept „postdemokracie“, Hegelovu teorii státu a jednu ze zakladatelských statí sociologie *Intelektuálové a individualismus* Émile Durkheima. Zabýval se také rolí institutu dluhu v dnešní společnosti, kde tento, bohužel, přejímá legitimizační funkci. Prof. Bělohradský označil dluh za anticivilizační skutek. *Prof. PhDr. Jan Sokol, CSc., Ph.D.*, se podíval na vztah člověka a státu prizmatem praktické filozofie a metodologického individualismu. Vyšel z titulu knihy amerického sociologa Ervinga Goffmana *Všichni hrajeme divadlo* – každý člověk, a to nejen v zaměstnání nebo ve vztahu k veřejné moci, vystupuje v celé řadě různých rolí, kde se liší svým postavením. Je proto nutno oddělovat soukromý život od veřejného působení, kde člověk nejedná sám za sebe, nakládá s prostředky a pravomocemi, jež jsou mu pouze svěřeny. Je nevyhnutelné volat k odpovědnosti za porušení pravidel a nerezignovat na důslednou kontrolu. Sociolog práva *prof. JUDr. Jiří Přibáň, DrSc.*, se zaměřil na koncept individuálních práv jako protiváhy státní moci. Podstatou modernity podle něj je, že státy jsou expanzivní jak mocensky, tak v sociální oblasti. Právní stát definoval s ohledem na historický i komparativní výklad jako rovnost příležitostí. Stát a jednotlivec nemají být protipólem, protože existuje rozdíl mezi *mocí státní* a *mocí ústavní*, tj. ustavující. Do roviny

¹ Konference „Spravedlnost v právním státě“ dne 18. dubna 2011 v Senátu Parlamentu ČR a „Odpovědnost v demokratickém právním státě“ dne 7. června 2012 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

ústavní pak spadají nejen základní práva, ale také např. soudci a soudní moc. „Legitimita není odpověď, ale stálý proces, nikdy nekončící otázka.“

Mluvíme-li o vztahu občana a jeho státu, nelze opomíjet také vztah člověka k náboženství. Idey, které po staletí formovaly základy evropské kultury, pocházejí právě z křesťanské filozofie. Obohacují naše myšlení dodnes, a to ať jsme či nejsme věřící. Kardinál *Dominik Duka* na konferenci promluvil o pojetí vztahu jednotlivce a státu v západní civilizaci, tzn. ve „století katedrál a univerzit“. Zkoumal koncepci státu a stvoření člověka v antické filozofii, ale především v biblickém textu. Připomněl, že demokracie se nezrodila „až“ v Řecku, ale vychází z Desatera, které ve svých pokynech nerozlišuje a měří všem stejně, neboť obrazem Boha jsou všichni lidé a sobě rovni. Také JUDr. Brožová se zmínila o roli náboženství v dnešní společnosti: „Svoboda svědomí je první ze všech svobod, neboť stojí mimo dosah státu.“

JUDr. *Tomáš Sobek, Ph.D.*, z Ústavu státu a práva AV ČR zahájil své odpolední vystoupení praktickými příklady ilustrujícími rozdíly v uvažování ekonoma a právníka, které jistě přitáhly pozornost. Rozdílnost a vzájemné neporozumění kultur tedy platí nejen geograficky, ale i napříč vědními obory. Uvažování může být buď morální, anebo efektivní a konzistentní. Tomáš Sobek prohlásil, že ekonomická efektivita není hodnotou sama o sobě, protože je hodnotově neutrální a dá se využít jak k dobrým, tak i špatným cílům. Doporučil: „Dělejme ohavné a nemorální věci neefektivně!“

Ekonomický pohled, který je podle mého názoru pro vztah jedince a kolektivních entit stejně neopominutelný jako pohled právní, na konferenci zastupoval mj. i rektor VŠ CEVRO Institut *prof. Ing. Josef Šíma, Ph.D.* Ekonomie je totiž široce společenskovědní disciplína – vždyť zakladatel klasické politické ekonomie Adam Smith se zabýval nejen morální filozofií, ale i teorií práva. Největším problémem dneška podle prof. Šímy je bezprecedentní velikost státních zásahů do ekonomiky, politizace výroby i spotřeby, která nahrazuje preference a respekt k soukromému vlastnictví přerozdělovacími procesy. Projevuje se efekt vytěsňování. Také *PhDr. Tomáš Sedláček* se zamyslel nad negativním vlivem dluhů na státní svébytnost z ekonomického hlediska a podotkl, že často se uplatňuje filozofická myšlenka zvratu subjektu a objektu – to, co nám mělo sloužit, nás zotročuje. Uvedl to mj. v souvislosti s dnešním ekonomickým vývojem v Evropské unii. Zmínil, že nevyplatí-li se regulace na úrovni státu, mnohem efektivnější než nadnárodní bude regulace na nižší, regionální úrovni. „Ekonom se stydí za to, že nemůžeme dodržovat pravidla.“ Již Adam Smith dokázal, že „bohatstvím národů“ je specializace, jejímž nutným předpokladem je rozdílnost. Podle mého názoru je ekonomický pohled na právo a svět jeho regulace přitažlivý právě svou elegantní jednoduchostí, logickou koherencí a čitelností. Někteří odborníci stojící mimo ekonomii se však k němu staví spíše skepticky. Jako prof. Sokol: „Neviditelná ruka trhu tyto problémy nevyřeší, a pokud se na nich přímo nepodílí, pak je na ně krátká.“

Přínos této konference, která proběhla na vysoké odborné úrovni s organizačním zázemím Poslanecké sněmovny, spatřuji především v obohacujícím multidisciplinárním zkoumání otázky vztahu občana a státu, tj. otázky primárně ústavněprávní. Právo je především společenským fenoménem. Stanoviska dalších společenských věd – politologie, ekonomie, sociologie – pomáhají rozšířit právníkům obzory při identifikaci příčin aktuálních problémů a hledání řešení. Jak to shrnul prof. Josef Šíma, všichni řečníci mluvili vlastně o tomtéž, ale každý z jiného pohledu, který je jim vlastní.

Sandra Brožová

Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze